

Grænseforeningens årbog 1975

Europas nationale mindretal

Povl Skadegård

Europas nationale mindretal

**Grænseforeningens
årbog 1975**

Grænseforeningens årbøger:

- 1967: DANSK I SYDSLESVIG
- 1968: NORDISK I SYDSLESVIG
- 1969: DANMARKS FØRSTE STORBY
- 1970: 50 ÅR MED DANMARK
- 1971: VORE FRISISKE NABOER
- 1972: GRÆNSELANDET OG EUROPA
- 1973: UNG VED GRÆNSEN
- 1974: DANSK KVINDEHVERDAG I SYDSLESVIG

Grænseforeningens årbog 1975:

EUROPAS NATIONALE MINDRETAL

Redaktion: *Tage Mortensen*

Manuskript: *Povl Skadegård*

Mindretalskort: *Kai Lyngholm*

Fotos: *Elke Prien, Associated Press, Der Nordschleswiger, Deutsche Presse-Agentur, Nordisk Pressefoto, Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, Alwin Følke, Unionen af europæiske mindretal*

Grænseforeningen: *Arne Fog Pedersen og O. M. Olesen*

Sydslesvigs danskhed 1974: *K. Grage*

Copyright: *Grænseforeningen*

Produktion: *Forlaget IDAG*

Tryk: *Center-Tryk, Holbæk*

Europas nationale folkemønstre

I Europas brogede mønstre af stater, nationaliteter og kulturer, opbyggede på et fælles grundlag og derfor i slægt med hinanden, men med opbygningen forskelligt udformet og derfor uensartede i deres fremtoning, indgår også en mangfoldighed af nationale mindretal og folkegrupper, som gør den europæiske mosaik yderligere nuanceret og endnu mere spændende. De er resultatet af århundreders grænseforskydninger, grænseudslettelser, folkevandringer, krige og fredsaftaler. I den europæiske del af Danmark har vi vort tyske mindretal i Nordslesvig som følge af den første årsag og den færøske befolkning som følge af den sidste. Og umiddelbart syd for vor grænse har vi det danske og det nordfrisiske mindretal i den tyske forbundsrepublik.

I den her foreliggende årgang af Grænseforeningens årbog skildres disse talrige mindretals og folkegruppers aktuelle situation i lyset af de europæiske økonomiske og politiske enhedsbestæbelser. Analysen er foretaget af den mangeårige, netop fratrådte generalsekretær for Unionen af europæiske folkegrupper, kontorchef *Povl Skadegård*. Den fastslår, at enhedsbestræbelserne ikke synes at have nogen negativ virkning på mindretallene, men snarere styrker dem som de brikker, de er på det europæiske skakbræt. Og at de i hvert fald i demokratisk styrede lande mere og mere beviser, at de er eller vil være ligeberettigede partnere med statsfolk og talmæssigt store folkeslag.

Europatanken har givet mindretallene et mere markeret ansigt end i århundredets første årtier. Endnu er der enkelte stater i Europa, der betragter mindretallene som et onde, der skal bekæmpes, men mere og mere forstås det rundt i landene, at mindretal og folkegrupper er en kulturel berigelse, der vel ikke bør forkæles eller stilles bedre end andre folkeslag, men ligestilles med de andre og respekteres som fuldgældige dele af vort fælles Europa.

Det er også mindretallenes egen politik. Den Føderalistiske Union af Europæiske Folkegrupper (FUEV), der består af mere end 30 europæiske mindretal, samarbejder herom og vil i dette samarbejde inddrage statsfolk og store folkeslag, også gennem De forenede Nationer, UNESCO, Fællesmarkedets institutioner og Europarådet. Vejen er endnu lang frem til målet, men arbejdet skrider hurtigere og hurtigere frem.

Redaktionen.

De europæiske mindretalsgrupper

	Side		Side
Albanere i Jugoslavien	23	Litauere i Sovjetunionen	36
Albanere i Italien	37	Magyarer i Jugoslavien	22
Baskere i Frankrig og Spanien	37	Magyarer i Rumænien	37
Bretonere i Frankrig	38	Nordfrisere i Tyskland	15-16
Cimbre i Italien	37	Polakker i Tyskland	39
Cornwallisere i Storbritanien	38	Samer i Skandinavien	25
Danske i Sydslesvig	15	Skotter i Storbritanien	38
Estere i Sovjetunionen	36	Slovenere i Italien	21
Finlandssvenskerne	32	Slovenere i Østrig	39
Flamlændere i Belgien	38	Sorber i Østtyskland	24
Franskmændene i Italien	34	Sydtyrolere i Italien	18
Friulanere i Italien	37	Tyrkere i Grækenland	23
Færingerne i Danmark	27	Tyskere i Belgien	38
Galiziere i Spanien	37	Tyskere i Tjekoslovakiet	36
Gressoney-tyskere i Italien	37	Tyskere i Danmark	13
Grækere i Italien	37	Tyskere i Elsass	35
Grækere i Tyrkiet	23	Tyskere i Polen	36
Jurassere i Schweiz	38	Tyskere i Rumænien	37
Jøder i Europa	36	Tyskere i Sovjetunionen	36
Kataloniere i Spanien	37	Tyskere i Ungarn	37
Korsikanere i Frankrig	37	Ungarere i Østrig	39
Kroater i Italien	22	Valloner i Belgien	38
Kroater i Østrig	22-39	Vestfrisere i Holland	33
Ladinere i Sydtyrol	18-19	Wallisere i Storbritanien	38
Letter i Sovjetunionen	36	Ålændinge i Finland	31

Mindretalspolitikken i Europa

Vesteuropa er ikke blot de ni medlemsstater, der er knyttet til det Europæiske Fællesskab og en halv snes andre nationalstater, men også talrige nationale mindretal, der lever i en omverden, der kulturelt og ofte sprogligt ikke er deres, eller som lever adskilt ved statsgrænser fra deres moderstat i en fremmed herbergsstat. I de fleste tilfælde har disse folkegruppemindretal haft deres nuværende hjemstavn i århundreder, medens statsgrænserne gennem krige og politiske områdeforskydninger har ændret sig og gjort mindretallets område til en del af en kulturfremmed stat. Det kan ikke undre, at de derfor ofte har indkapslet sig og gjort det til en vigtig opgave at bevare deres særpræg. Inden for deres område plejer de det nedarvede kulturgods, deres religion og sprog, musik og folkedragter.

Men mindretallene arbejder også på at opnå de politiske rettigheder, som tilkommer alle andre borgere i deres stat, og som ofte helt eller delvis nægtes dem. I nogle tilfælde er dette problem tilfredsstillende løst ved aftaler. I andre tilfælde har mindretallene organiseret sig med det formål at nå en løsning gennem formulering af en særlig folkegrupperet. Der er også nogle, der vil skaffe deres krav opfyldt gennem demonstrationer og attentat-

ter, hvorved de naturligvis kommer i konflikt med deres herbergsstat, hvis det drejer sig om en centralistisk eller antiføderalistisk stat.

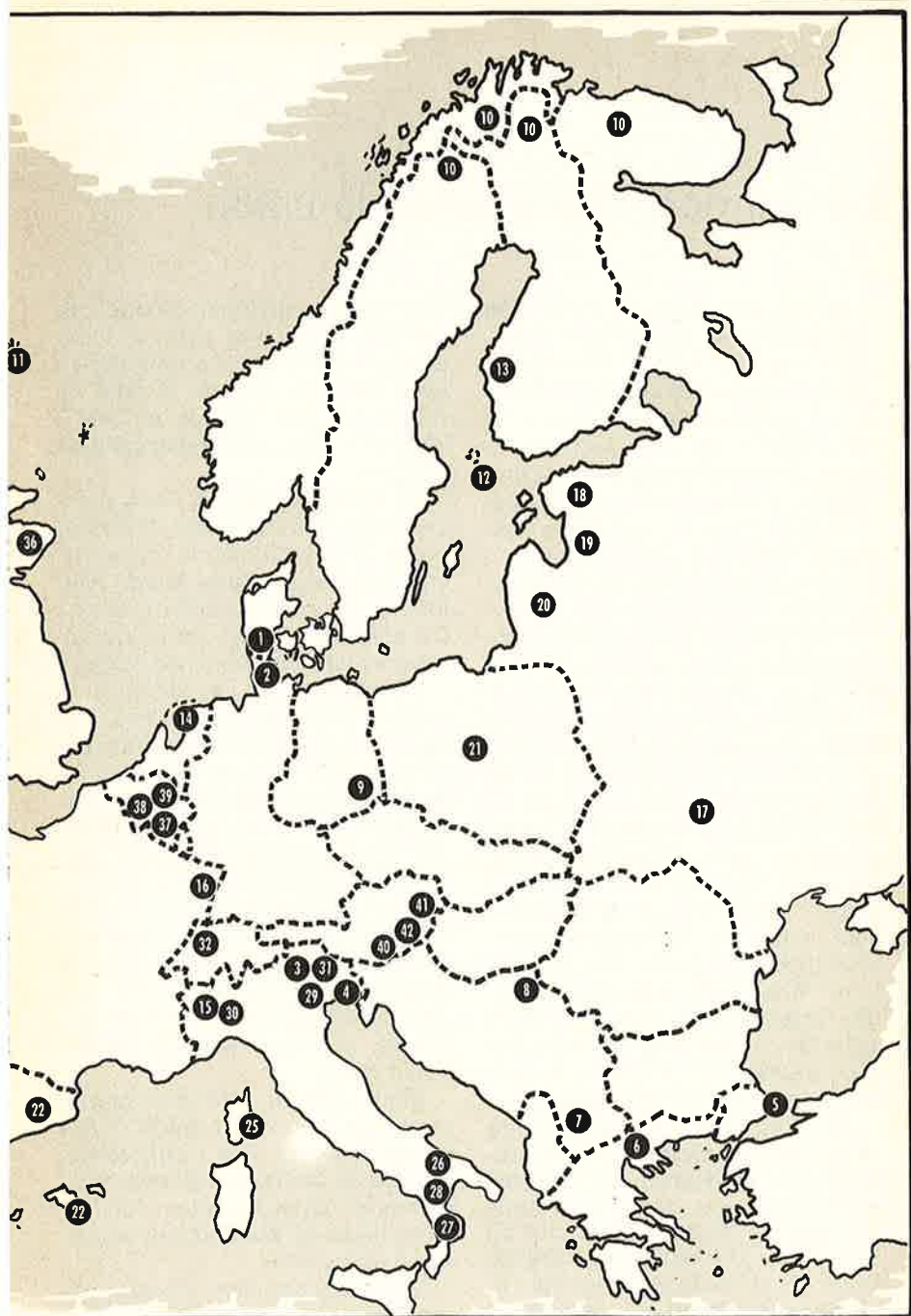
Efter at det er blevet almindeligt med gæstearbejdere i de industrialiserede stater er der sådan set opstået nye mindretal, der venter på løsning af deres og deres familiers problemer.

Mange nationale mindretal håber på opfyldelse af deres krav på religiøs selvstændighed og selvbestemmelse, når en gang Europa er blevet forenet, og statsgrænserne udviskede, og alle nationalstater på en vis måde er blevet mindretal i den store mangfoldighed.

Her bor de

1. Tyske nordslesvigere
2. Danske sydslesvigere og nordfrisere
3. Tyske sydtirolere
4. Sloverne i Italien
5. Grækerne i Tyrkiet
6. Tyrkerne i Grækenland
7. Albanerne i Jugoslavien
8. Magyarerne i Jugoslavien
9. Sorberne i Østtyskland
10. Samerne i Skandinavien
11. Færingerne
12. Ålændingene i Finland
13. Finlandssvenskerne
14. Vestfrisere i Holland
15. Franskmændene i Italien
16. Tyskerne i Elsass
17. Tyskerne i Sovjetunionen
18. Esterne i Sovjetunionen
19. Letterne i Sovjetunionen
20. Litauerne i Sovjetunionen
21. Tyskerne i Polen, Czekoslovakiet, Ungarn og i Rumænien
22. Katalonierne i Spanien og på Mallorca
23. Baskerne i Spanien og Frankrig
24. Galizierne i Spanien
25. Korsikanerne i Frankrig
26. Kroaterne i Italien
27. Albanerne i Italien
28. Grækerne i Italien
29. Cimbrerne i Italien
30. Gressoney-tyskerne i Italien
31. Friulanerne i Italien
32. Jurasserne i Schweiz
33. Bretonerne i Frankrig
34. Cornwalliserne i Storbritanien
35. Walliserne i Storbritanien
36. Skotterne i Storbritanien
37. Tyskerne i Belgien
38. Vallonerne i Belgien
39. Flamlænderne i Belgien
40. Sloverne i Østrig
41. Kroaterne i Østrig
42. Ungarerne i Østrig

Den europæiske mindretals-union

De vesteuropæiske mindretal og folkegrupper har en organisation. Dens navn er »Union Fédéraliste des Communautés ethniques Européennes« (Føderalistisk union af europæiske etniske samfund, i dansk daglig tale kaldt »Den europæiske Mindretalsunion«). Den oprettedes i Paris og Versailles i efteråret 1949 og havde således i 1974 sit 25 års jubilæum, der fejredes ved en kongres i Brixen, Sydtyrol, den 13.-15. september. I åbningskongressen i Versailles i 1949 deltog fra dansk side nuværende dommer *Kiesbye Møller*, Gladsaxe, nuværende kontorchef *O. M. Olesen*, Grænseforeningen, nuværende redaktør *Povl Skadegård* og nu afdøde fru *Jytte Skadegård*, Rungsted Kyst samt nuværende politiasessor *Per Thaulow*, Frederiksberg. I 1953 overtog Povl Skadegård unionens generalsekretariat efter *Joseph Martray*, der var bretoner. Efter at fru Jytte Skadegård, der fungerede som organisationssekretær, er død i februar 1974, har Povl Skadegård nu måttet opgive posten som generalsekretær.

Samtidig er en sammenslutning »AIDLCM« (Association internationale pour la Défense des Langues et Cultures des Minorités) aktiv med det formål at styrke de små og ofte ikke anerkendte mindretals kamp for at holde deres sprog i live. Dens ledere repræsenterer ikke

altid noget mindretal direkte, og den kan derfor ikke siges at være en repræsentation for mindretallene. Men den udfører et godt og flittigt kulturelt arbejde og står i kontakt med Mindretalsunionen (FUEV).

En sammenslutning »Association de l'Ethnie française« er en reel union af fransktalende mindretal og folkegrupper (Jura, Aosta, Walloniet, den fransktalende gruppe i Canada). Denne frankophone union arbejder ikke sammen med FUEV.

En nylig afholdt »mindretalskongres« i Triest, der samlede ca. 900 deltagere, var domineret af mindretalsproblemerne i det italiensk-jugoslaviske grænseområde. Kun interesserede kredse og personligheder, ikke mindretalsorganisationer stod bag. Kongressen var organiseret af regionalrådspræsidenten i Triest og efter sigende finansieret af Jugoslavien, der havde sendt en meget stor delegation, som helt dominerede arbejdet. Det kan ikke ventes, at denne kongres skaber noget varigt.

Det er således ikke uden grund, at mange mennesker kalder FUEV »mindretallenes FN«. Mindretalsunionen er faktisk den eneste eksisterende tagorganisation for det store flertal af Vesteuropas organiserede mindretal.

Mindretalsunionen afholder regelmæssigt kongresser og ledes i

*Præsidenten for den europæiske mindretalsunion, den danske sydslesviger, generalsekretær i Sydslesvigsk Forening
Hans Ronald Jørgensen*

det daglige af en præsident og et centraludvalg, hvori alle medlemsorganisationer har sæde. Dens beslutninger udføres af et generalsekretariat, hvis leder vælges af kongressen. Her så vel som i centraludvalget træffes beslutninger, der ofte rettes til FN, EF, Europarådet, UNESCO og de enkelte europæiske staters regeringer. Unionen er derfor ikke særlig populær i stater, der undertrykker eller forfølger deres nationale mindretal.

Selv om de internationale institutioner, navnlig FN og UNESCO, og i stigende grad videnskabs-

mænd og andre interesserede, gør et stort arbejde for at trænge til bunds i mindretallenes og folkegruppernes problemer, har mindretalsunionen altid stærkt understreget, at *det må være mindretallene selv, der skal finde frem til, hvad de ønsker*, og formulere disse ønsker kontant over for de politikere, der gennem internationale aftaler og lovgivning skal gøre dem til realiteter. I liberalt-demokratiske stater er dette i vidt omfang lykkedes, idet man har taget de berørte mindretal med på råd.

Mindretallenes menneskerettigheder

Som et led i denne mindretal-
nes politik vedtog mindretalsunio-
nens 17. kongres i Åbenrå den 22.
maj 1967 enstemmigt nogle hoved-
grundsætninger for en folkegrup-
peret, der som ønskemål tilsendtes
de internationale institutioner og
alle regeringer, hvis stater huser
mindretal eller folkegrupper. Vi
gengiver nedenfor disse hoved-
grundsætninger i dansk oversæt-
telse (originalen er i engelsk,
fransk og tysk sprog):

»De almindelige menneskerettig-
heder er fastlagt i De forenede Na-
tioners almindelige erklæring om
menneskerettigheder og i den eu-
ropæiske konvention til beskyttel-
se af menneskerettigheder og
grundfriheder.

Disse rettigheder skal tilkomme
alle mennesker.

Artikel 2, 1, i den almindelige er-
klæring siger herom:

»Alle mennesker uden forskel
særlig med hensyn til race, hudfar-
ve, køn, sprog, religion, politisk el-
ler anden overbevisning, national
eller social oprindelse, tilhørsfor-
hold til et nationalt mindretal, for-
mue, fødsel eller anden status, kan
stille krav om anvendelse på dem
selv af de i denne erklæring ned-
lagte rettigheder og friheder«.

Artikel 14 i den europæiske kon-
vention erklærer:

»Nydelsen af de i den foreliggen-
de konvention fastlagte rettigheder

og friheder skal garanteres uden
forskul på grund af køn, race, hud-
farve, sprog, religion, politisk eller
anden anskuelse, national eller
social oprindelse, tilhør til et natio-
nalt mindretal, formue, fødsel eller
anden status«.

Overholdelsen af menneskeret-
tigheder og grundfriheder skaber
forudsætningen for et loyalt for-
hold til staten og den gensidige ag-
telse mellem alle dens borgere og
etniske grupper. For at sikre de
nationale mindretal og folkegrup-
per de rettigheder, der er formule-
ret i de nævnte erklæringer anser
FUEV det for nødvendigt, at de føl-
gende *hovedgrundsætninger for en
folkegrupperet* bliver gældende ret:

- 1) Enhver har ret til at bekende sig
frit til et nationalt mindretal el-
ler en folkegruppe. Staterne er
forpligtet til at skabe de politi-
ske og sociale forudsætninger
for en fri bekendelse. Denne
bekendelse bør hverken bestri-
des eller efterprøves.
- 2) Nydelsen af alle borgerlige og
politiske rettigheder skal ga-
ranteres enhver statsborger u-
den hensyn til tilhør til et natio-
nalt mindretal eller en folke-
gruppe.
- 3) Enhver, der tilslutter sig et na-
tionalt mindretal eller en folke-
gruppe har ret til frit at anvende
og pleje sit sprog i ord og
skrift. Hertil hører også retten

Fra mindretalskongressen i Åbenrå 22. maj 1967, som formulerede mindretals-kravene til herbergsstaterne. - På talerstolen unionens generalsekretær, kontorchef Povl Skadegård

til undervisning og kirkelig omsorg, herunder religionsundervisning i hans eget sprog. Enhver stat er forpligtet til at anerkende og beskytte denne mindretallets eller folkegruppens ret.

- 4) Enhver, der tilslutter sig et nationalt mindretal eller en folkegruppe har ret til i hjemstavnsområdet umiddelbart at forhandle skriftligt og mundtligt i sit eget sprog med alle repræsentative institutioner, domstole og myndigheder.
- 5) Tillige har enhver, der tilslutter sig et nationalt mindretal eller en folkegruppe ret til fri bevægelighed og til at forblive i sin egentlige hjemstavn. De, der tilslutter sig et nationalt mindretal eller en folkegruppe må, hvis de er offentligt ansatte, ikke uden eget samtykke forflyttes til andre nationale områder.
- 6) Ethvert nationalt mindretal og enhver folkegruppe har en ukrænkelig og uophævelig ret til beskyttelse, vedligeholdelse og udvikling af sit særpræg. Denne ret er almen og ikke begrænset til grupper, der er anerkendt ved internationale aftaler.
- 7) Ethvert nationalt mindretal og enhver folkegruppe har ret til kulturelt selvstyre, herunder egen forvaltning af skole og kirkevæsen. De nationale mindretal og folkegrupper har ret til en rimelig andel af de offentlige midler, der er forbeholdt så-

danne formål. Ethvert nationalt mindretal og enhver folkegruppe har tillige ret til rimelig tid i radio og fjernsyn.

- 8) Der skal garanteres befolkningen i et delområde af en stat, som fortrinsvis bebos af et nationalt mindretal eller en folkegruppe, territorielt selvstyre og regional lovgivningsmagt. En hertil svarende andel af domicilstatens offentlige midler skal sikres selvstyret.
- 9) Ethvert nationalt mindretal og enhver folkegruppe har ret til rimelig repræsentation i parlamenterne og i alle lovgivnings- og forvaltningsinstitutioner. Spærreklausuler må ikke anvendes mod nationale mindretal og folkegrupper.
- 10) Hvis et nationalt mindretal eller en folkegruppe har domicil i en stat, der er tilsluttet et statsforbund med overnationale myndigheder, skal der sikres dette eller denne ret til en rimelig repræsentation i statsforbundets institutioner.
- 11) De nationale mindretals og folkegruppernes repræsentationer er berettiget til at repræsentere folkegruppernes, deres organisationers og deres enkelte medlemmers interesser. Et nationalt mindretal eller en folkegruppe, hvis rettigheder krænkkes af staten, kan forlange hjælp og beskyttelse hos nationale eller internationale domstole.
- 12) Staterne og sammenslutninger

Danmarks tyske mindretal

Nordslesvigs - eller som danskerne siger Sønderjyllands - tyske mindretal omfatter ca. 20.000 mennesker eller knapt 10% af Sønderjyllands befolkning. Det bebor pletvis de 3.964 kvadratkilometer land mellem Kongeåen og Kruså, fortrinsvis ved byerne Haderslev, Sønderborg, Tinglev, Tønder og Åbenrå, den sidstnævnte by som mindretallets administrative hovedsæde. Efter at have været en del af Preussen fra 1864 blev området ved folkeafstemningen i 1920 en del af det danske kongerige, og Hitlertiden førte ikke til, at grænsespørgsmålet blev rejst påny.

Det tyske mindretal er organiseret i »Bund deutscher Nordschleswiger«, og det står bag det eneste tysksprogede dagblad i Skandinavien »Der Nordschleswiger«. Mindretallet er politisk organiseret i et »Slesvigsk parti«, der dog først ved grundlovsændringen i 1953 blev i stand til at vinde et kredsmandat i Folketinget, som besattes af gårdejer *Schmidt-Oksbøl*. Ved valget i 1964 faldt han ud, idet partiet ikke fik stemmer nok. Siden 1973 sidder imidlertid chefredaktør *Jes Schmidt* som partiets repræsentant i folketinget, ikke valgt i kraft af stemmetal, men teknisk på Centrum-Demokraternes liste. Han repræsenterer dog efter aftale med Centrum-Demokraterne udelukkende

af stater skal tilrettelægge de erhvervsmæssige forhold sådan, at de, der tilslutter sig nationale mindretal eller folkegrupper, kan finde arbejde i deres snævrere hjemstavn og ikke tvinges til at vandre bort til andre områder i staten for at finde tilstrækkelige levevilkår. Ej heller må den erhvervsmæssige udvikling og industrialisering benyttes til at fremmedgøre et nationalt mindretal eller en folkegruppes hjemstavn ved hjælp af arbejdskraft af anden national karakter.

*Tysk ungdomsstævne på Knivsbjerg,
mindretallets faste årsmødeplads*

Mindretallets folketingsmand, chefredaktør Jes Schmidt

Slesvigsk parti i Folketinget. Denne ordning er nu med visse ændringer fornyet. Hvis ikke dette var sket, kunne Slesvigsk Parti næppe regne med at bevare sit sæde, idet det vil falde på grund af den i Danmark for alle partier gældende spærreklausul.

Mindretallets sprog er i daglig omgang stort set den sønderjydske dialekt, som de tysksindede i regelen kalder »plattdänisch«, men ved dets sammenkomster og møder tales rigstysk.

Det tyske mindretal råder for tiden over 23 privatskoler med ca. 1600 elever. Den tyske skole- og sprogforening leder dem, og de får dansk tilskud i henhold til privatskoleloven, men også fra Den tyske Forbundsrepublik ydes der tilskud. Skolerne omfatter 1 tysk gymnasium og 5 realskoler. Endvidere råder mindretallet over en egen efterskole, og en særlig kirkeordning

sikrer menigheden tysksprogede gudstjenester, dels indenfor, dels udenfor den danske folkekirke.

Mindretallets status over for Danmark er ordnet ved den såkaldte Københavns-erklæring af 29. marts 1955, der er godkendt af Folketinget og stort set sikrer mindretallet de rettigheder, som folkegruppeunionen har krævet i sine foran citerede hovedgrundsætninger af 22. maj 1967.

Vesttysklands danske mindretal

Vi skal ikke her gå i detaljer med det *danske mindretal i Sydslesvig*, hvis forhold må forudsættes bekendt af dette skrifs læsere. Blot skal vi nævne, at dets status er fastlagt ved den såkaldte Bonn-erklæring af 29. marts 1955, der i sin ordlyd svarer til Københavns-erklæringen af samme dato vedrørende det tyske mindretal i Sønderjylland. Den er vedtaget af den tyske forbundsdag.

Et pikanteri ved denne erklæring er, at den overhovedet ikke kender de dansksindede nordfrisere på Sydslesvigs vestkyst og øerne i vadehavet samt Helgoland. Måske fordi nordfrisere står delt mellem

tyskhed og danskhed, hver gruppe organiseret i sin egen forening.

De dansksindede sydslesvigere er organiseret i »Sydslesvigsk Forening«, hvis formand er skoleleder *Ernst Meyer* og hvis generalsekretær er præsidenten for den europæiske mindretalsunion *Hans Ronald Jørgensen*. Mindretallet stiller til valg til landdagen i Kiel gennem »Sydslesvigsk Vælgerforening«, hvor der for tiden rådes over eet sæde, kun i kraft af, at den tyske 5%-spærreklausul er ophævet for nationale mindretal. Landdagsmandatet beklædes af chefredaktør *Karl Otto Meyer*, som desuden er formand for Sydslesvigsk Vælger-

*Formanden for Sydslesvigsk Forening,
skoleleder Ernst Meyer*

*Den danske landdagsmand i Kiel, chef-
redaktør Karl Otto Meyer*

forening. Det forskellige danske organisationsarbejde i Sydslesvig koordineres gennem et samråd, hvis formand er skoleleder *Wilhelm Klüver*, og hvori også repræsentanter for det danske skolevæsen og det danske biblioteksvæsen har sæde.

De dansksindede nordfrisere er samlet i »Foriining for nationale Frashe«.

Omgangssproget er dels dansk, dels tysk, dels nordfrisisk. Man regner med, at 50.000 sydslesvigere kan tale dansk og 10.000 frisiske.

Skolevæsenet er underlagt »Dansk Skoleforening«. For tiden er der 59 danske privatskoler i området med 6.029 elever, samt 62 dan-

ske børnehaver. Deres økonomi styres dels af den slesvig-holstenske privatskolelov, der i det seneste regnskabsår ydede skolerne tilskud med 10,1 million DM, dels fra dansk side, hvor tilskuddet beløb sig til 23 mill. DM. Forældrene måtte selv betale 1,5 mill. DM. Skolevæsenet omfatter gymnasiet »Duborgskolen« i Flensburg og Jarpulund folkehøjskole, men mindretallet savner en efterskole.

- Både det tyske mindretal nord for og det danske mindretal syd for grænsen er repræsenteret i såkaldte »kontaktudvalg« med domicillandets regeringer. Her kan mindretallene løbende forhandle om uløste problemer.

Det danske mindretal har sit eget

Mindretals-samarbejde: Folkedansere fra Bretagne som gæster ved det danske årsmøde i Flensborg 1974

dagblad »Flensborg Avis«, der er dansksproget med enkelte bladsider på tysk. Mindretallets kirkelige betjening er ordnet ved en overenskomst med den slesvig-holstenske landskirke om brug af landskirkens kirkebygninger til dansksproget og tysksproget gudstjeneste. Desuden råder mindretallet over flere egne kirker. Den kirkelige be-

tjening er organiseret gennem Dansk Kirke i Sydslesvig, økonomisk støttet af Dansk Kirke i udlandet.

Mindretalsordningen i det slesvigske grænseland betegnes i almindelighed af alle mindretal og folkegrupper i Vesteuropa som ideel, som et »Modelfall«, der burde danne skole i andre områder.

Mindretallet, som skulle udryddes

Sydtyrols tysktalende mindretal er statspolitisk indrammet i den italienske region Trentino-Tiroler Etschland, omfattende 7.400 kvadratkilometer og afgrænset i nord og nordøst mod Østrig, i nordvest mod Schweiz, mod syd mod de italienske provinser Belluno og Trento. Området er delt i 2 provin-

ser, hvoraf den nordlige er overvejende tysktalende, en del dog ladinere med eget sprog. Provinsen, der har Bozen som hovedstad (90.000 indbyggere, heraf kun 19.000 tysktalende), omfatter 117 kommuner, hvoraf kun 8 har italiensk flertal.

Provinsens tysk- og ladinsktalende befolkningsgrupper har indtil fornylig været organiseret i et enhedsparti »Südtiroler Volkspartei«, der omfattede alle partipolitiske afskygninger, men der er nu i de seneste år afspaltet to mindre partier, Sydtyrols socialdemokratiske parti og Det sociale Fremskridtsparti. Disse to partier har dog indtil videre kun ubetydelig politisk indflydelse.

»Südtiroler Volkspartei« har ved de seneste politiske valg samlet ca. 250.000 stemmer og har flertal i landdagen i Bozen. Provinsens forvaltning ligger i hænderne på den højt anskrevne landshøvding Dr. *Silvius Magnago*, der tillige er formand for »Südtiroler Volkspartei«.

Sydtyrol var indtil fredstraktaten af Saint-Germain 10. september 1919 en del af det østrigske land Tirol. Fredstraktaten tilslog Italien området, og det har trods flere senere forsøg ikke været sydtirolerne muligt at få deres hjemstavn ført

tilbage til Østrig. Under *Mussolinis* æra blev endda alt muligt gjort for helt at udrydde mindretallet, dels ved forbud mod brug af det tyske sprog, dels ved en aftale mellem *Hitler* og *Mussolini* om tvangsforflytning af dets medlemmer enten til Tyskland eller til Syditalien.

Nu er det tysktalende og det ladiniske mindretal beskyttet dels af et internationalt garanteret tillæg til fredstraktaten af 1919, dels af en autonomistatut for regionen, der trådte i kraft 14. marts 1948 og nu er suppleret med den såkaldte »Paket«, som er kommet til verden

efter forhandlinger mellem regeringerne i Rom og Wien. Herefter er sydtyrolernes selvstyrebeføjelser vidtrækkende udvidet.

I henhold til tillægget til fredstraktaten af 1919 er tysk og italiensk ligestillede sprog i provinsen. Men skolevæsenet er italiensk statsanliggende. Alle by- og gadebetegnelser er dobbeltsprogede. I henhold til forfatningslov er dog tysk tilladt som undervisningssprog i alle primær- og sekundærskoler i provinsen. Der er ca. 29.000 tysktalende skoleelever og ca. 1350 lærere med tysk modersmål.

Ladinerne har egne folkeskoler hvor der foruden i ladinsk undervises på lige fod i italiensk og tysk. I de tyske og ladinske skoler er italiensk pligtfag.

Der er ca. 110 tyske børnehaver med ca. 5.000 elever. En organisation med sæde i München »Stille Hilfe für Südtirol« gør et stort og navnlig økonomisk betydningsfuldt arbejde for at fremme oprettelsen af nye børnehaver.

Både en lokal radiosender i Bozen og det italienske fjernsyn har tyske udsendelser for mindretallet. Det var indtil fornylig forbudt - og teknisk umuligt - at se tysk fjernsyn nordfra, men »das Paket« har nu muliggjort opstillingen af en relæsender, der skulle gøre det muligt at se fjernsyn fra hinsides Brenner-grænsen i nord.

Det tyske mindretal råder over flere presseorganer, hvoraf dagbladet »Dolomiten« og ugebladet »Der Volksbote« er de vigtigste. Mod

disse polemiserer flittigt den italienske avis »L'Adige«, der udkommer i Trento med en lokaludgave for Bozen.

Det tyske kulturarbejde er meget levende, med 146 tyske dilettantteatre, 177 musikkapeller, 70 højskoleforeninger og 21 hjemstavns-

Formand for den kroatiske kulturforening i Burgenland i Østrig, fhv. skoleleder Alfons Kornfernd

Medlem af det slovenske råd i Kärnten, vicepræsident i Mindretalsunionen, professor dr. Reginald Vospernik

foreninger. I 1954 blev der oprettet et sydtyrolsk kulturinstitut i Bozen. Også ladinerne har et kulturhus i St. Ulrich »Cesa di Ladins«.

Sydtyrol lider erhvervsmæssigt under den svaghed, at det overvejende er et landbrugsland med et stort antal bjerglandbrug, der er lidt indbringende. Dette betyder, at de oftest børnerige landboere (de

er katolikker og står ret fremmede over for børnebegrænsning) i mange tilfælde ser deres børn udvandre til de store italienske industriområder, hvor der lettere tjenes penge, og det bekymrer mindretallet, at der herved går mange af deres landsmænd tabt for altid, ikke mindst fordi udvandrerne i reglen gifter sig med rigtige italienere.

Mindretallene i Sydøst-Europa

Der lever anslået 55.000 slovenere i Italien, overvejende langs den italiensk-jugoslaviske grænse mellem Istrien (Triest) og egnen omkring Gorizia, men kun de ca. 40.000 slovenere, der bor i Triestområdet (zone A i det tidligere frie territorium

Triest) nyder international beskyttelse. Dette er sikret ved London-memorandumet af 5. oktober 1954, som blev afsluttet mellem Italien, Jugoslavien, Storbritannien og USA. De ca. 10% af befolkningen i provinsen Triest, der bekender sig

som slovenere, fik garanteret ligeberettigelse med provinsens italienerne med beskyttelse af brugen af deres modersmål og oprettelse af en række slovenske børnehaver, folkeskoler og højere skoler. By- og gadebetegnelser skal være dobbeltsprogede, hvor der bor slovenere. En italiensk-jugoslavisk kommission skal mødes hvert andet år for at prøve og om muligt bringe klager fra mindretallet ud af verden.

Der er gennemført vidtgående lempelser i reglerne for den lille grænsetrafik mellem Italien og Jugoslavien, og den eneste større politiske strid om området var den, der opstod i begyndelsen af 1974, da man fra italiensk side rumlede lidt om, hvorvidt den nuværende statsgrænse var den rigtige. Denne strid synes dog nu at være døet hen - både Italien og Jugoslavien har i mellemtiden haft og har stadig større politiske problemer at kæmpe med.

Folkeretligt er Triest stadig en frizone, skabt af aftaler efter den anden verdenskrig og tilrettelagt som en zone A under italiensk og en zone B under jugoslavisk forvaltning. Men i praksis tænker ingen af staterne mere på dette - de betragter begge deres del af zonen som fuldstændig indføjet i deres statsområde.

Vojvodina er tidligere ungarsk område, nu et autonomt område i det nordlige Serbien, der er delstat i Jugoslavien. Magyarerne dominerer her med mere end 500.000 sjæle, men der lever også et kroatisk

og et rumænsk mindretal. Det tidligere tyske mindretal er efter anden verdenskrig næsten forsvundet.

Mindretallene anerkendes som sådanne af de jugoslaviske regeringsmyndigheder. De har fri adgang til at pleje deres eget sprog og anvende dette som undervisningssprog i skolerne. Magyarerne

har deres eget dagblad »Magyar Szó«.

En faktisk betingelse for kulturlivet er selvsagt tilslutning til det jugoslaviske nationalparti. Egne partier findes ikke. Ved kommunevalgene i 1957 hed det i valgpropagandaen: »I det socialistiske system er vi intet mindretal, men et af Jugoslaviens folk«.

Om den nuværende situation i Vojvodina vides kun lidt.

Til de jugoslaviske folk hører iøvrigt kroaterne, der altid har haft et køligt forhold til serberne. Den fra verdenskrigen kendte »Ustasha«-bevægelse, der vil løsrive Kroatien fra Jugoslavien, er den dag i dag en trussel mod regeringsmagten i Beograd.

~~~~~  
*For det græske mindretal i Istanbul og tyrkerne i græsk Trakien* er der ved Lausanne-freden af 1923 mellem Tyrkiet og entente-magterne indført en særlig status, hvorefter disse to mindretal er sikret egne skoler og egen lokalforvaltning. Dette sidste gælder dog navnlig tyrkerne i Trakien, der lever ret isoleret i egne landsbyer, medens grækerne i Istanbul - der i høj grad behersker byens erhvervsliv - lever og bor blandet med den tyrkiske befolkning. Præsident for den kommission, der i sin tid gennemførte traktaten, var den danske Grænseforenings senere formand *Holger Andersen*.

~~~~~

Det anslås, at der lever 1,2 - 1,3 mill. albanere (kossovarer) i Jugoslavien. De lever dels i Kossovo-Metohia, et autonomt område inden for den serbiske republik, dels i Makedonien og dels i Montenegro. Nøjagtige oplysninger om samlet antal og om fordeling på de tre republikker haves ikke.

Albanerne i Jugoslavien har vel nok et principielt ønske om at blive forenet med den albanske folke-republik, der er nærmeste nabo, men de politiske forhold er for tiden sådan, at de tager afstand fra en fusion, så længe det nuværende lidt særprægede kommuniststyre i Albanien har magten.

Kossovo-Metohia er også ud fra jugoslaviske forudsætninger underudviklet. Albanerne her tjener stort set kun 2/3 af en jugoslavisk gennemsnitsindkomst, og det skolevæsen, der i området er indrettet for albanerne med albansk som undervisningssprog, er ganske utilstrækkeligt. Der er ca. 600 albanske folkeskoler med ca. 120.000 elever og ca. 3.000 lærere, hvilket belyses ved, at albanske elever kun udgør halvdelen af samtlige elever, uanset 3/4 af områdets samlede befolkning er albanere. Når hertil kommer kollektivisering af landbruget og de lave indtægter, er det forståeligt, at udvandringen til Jugoslaviens rigere egne mod nord eller til en gæstearbejdertilværelse i udlandet er stor.

Albanernes miljø lider under, at de som følge af de utilstrækkelige undervisningsmuligheder ikke kan

konkurrere med serbere og kroater om ledende stillinger. Næsten alle topstillinger o.l. er på serbiske hænder, og den serbiske procentandel af befolkningstallet i området stiger stadig.

Men i forfatning og lovgivning anerkender styret i Beograd albanerne som et nationalt mindretal. Det har bl. a. egne repræsentanter i parlamentet i Beograd.

Sorberne i Østtyskland

Sorberne (også kaldet vender) er en slavisk folkegruppe, der lever i det sydøstlige hjørne af DDR, afgrænset af Polen og Tjekoslovakiet. De skønnes at tælle 100.000 mennesker ud af en samlet lokalbefolkning på 500.000. Den sorbiske hovedstad er Bautzen, hvor der findes et hus for sorbisk folkekunst som organ for DDR's kulturministerium.

Siden 1912, med en undertrykkelsespause under Hitler-tiden, er sorberne organiseret i »Domowina« (hjemstavn), og ved lov af 23. marts 1948 blev sorbernes rettigheder som særlig folkegruppe anerkendt, som ligeberettiget med andre DDR-borgere.

Loven sikrer sorberne ret til brug af deres sprog og pleje af deres

kultur, endda med statslig understøttelse. Til gengæld skal de være tilsluttet det socialistiske enhedsparti (SED). Hvor sorberne lever, skal sorbisk være undervisningssprog i skolerne, men der skal også læres tysk. Alle by- og gadenavne i området skal være dobbeltsprogede. Der er i Bautzen oprettet et sorbisk kultur- og folkeuddannelseskonto, hvis personale kommer fra tilladte sorbiske antifascistiske organisationer. Sorberne er på SED's lister repræsenteret i Folkammeret i Berlin og i alle lokale kommunale råd.

Den sorbiske kultur er meget levende gennem musik- og sangensembler, som foran nævnt med statslig understøttelse. Kvinderne bruger i dagliglivet deres folkedragter, men mændene kun ved kulturarrangementer.

Sorberne udgiver deres eget dagblad »Nowa Doba« (Ny tid) og har egen radiostation i Cottbus. Udenlandske gæster interviewes her gerne, hvis de udtaler sig positivt om DDR.

Sorberne er overvejende småbønder, men trænges i landbruget tilbage af kollektiviseringen. De store brunkulslejer og anden industri i området bidrager som i så mange andre folkegruppeområder til en vis udviskelse af det sorbiske særpræg, også fordi disse virksomheder fører til stadig indvandring af tysk arbejdskraft.

Rensdyr-folket på Nordkalotten

Samerne lever ikke på et samlet område, men spredt i Nordkalotten - i Norge, Sverige og Finland - samt på Kola-halvøen i Sovetunionen. Anslået er der 20.000 i Norge, 10.000 i Sverige, 3.000 i Finland og 2.000 i Sovjetunionen, ialt ca. 35.000.

I Norge og Sverige, men ikke i Finland og Sovjetunionen, er der ved en række lovgivningsforanstaltninger indført beskyttende særregler for samerne. Alle tre

vestlige lande anerkender Samerne som folkegruppe.

Samerne, der taler deres eget sprog med mange dialekter, og som derfor har store samarbejdsvanskeligheder, er forenet i Det nordiske Sameråd, der dog ikke omfatter samerne i Sovjetunionen. Det nordiske sameråd er i snævert samarbejde med Nordisk Råd. Men i Norge og Sverige har de egne organisationer, »Norges reindriftssamers landsforening« og »Svenska samernes riksförbund«. I Finland er de ikke organiseret, men en støtteorganisation »Lapin Sivistysseura« med hovedsæde i Helsingfors støtter dem kulturelt. I Sovjetunionen er de uden egen organisation ligestillet med andre russiske folkeslag.

Rensdyravl er stadig et hovederhverv, men nomadesamerne er nu næsten forsvundet. De bliver mere og mere fastboende landbrugere med hjælp af rensdyrhyrder om sommeren, hvor rensdyrene skaffer sig føde i skov og tundra. De vigtigste samebyer er i Norge Kautokeino og Karasjok i Finmarken og i Finland Enontekiö og Inari. Men mange samer lever spredt blandt statsfolkene.

Skolerne underviser i Finmarken delvis i samisk, i Sverige findes

Samekvinde på pulk med rensdyrforspand i maj-sne på vej mod sommer-græsgangene i den skandinaviske Nordkalots tundraer

særlige sameskoler, også nomadeskoler, medens Finland ikke har et særligt samisk skolevæsen, kun er der her af undervisningsvæsenet bevilget en årlig sum til udgivelse af samiske skolebøger. I Sovjetunionen drives alle skoler af staten, men der findes mange samiske lærere i folkeskolen og ved højere læreanstalter.

Den svenske sameorganisation

har en særlig »sameombudsmand« med sæde i Stockholm til at varetage dens interesser.

Turistindustri og industrialisering bidrager til at udviske det samiske særpræg. Samernes velkendte kunsthåndværk lever overvejende af turisterne. Samerne er yderst intelligente, men på længere sigt kan de næppe forsvare deres særpræg som folkegruppe.

Det færøske folk i det danske rige

Færøerne, en øgruppe i Nordhavet mellem Island, Norge og Skotland, 1300 km fra København, omfatter 24 store og små øer, hvoraf 14 er beboede, ialt ca. 1400 kvadratkilometer. Der er godt 30.000 indbyggere, hvoraf ca. 10.000 i hovedstaden Thórshavn. Siden vedtagelsen i 1948 af hjemmestyreløven, der fra syddansk side anerkendte færingerne autonomi, er Færøerne gennem deres Lagting (lokalparlament) og landsstyre i politisk henseende vidtgående selvstyrende. Udenrigspolitik og forsvar er dog rigsanliggender, og folkeretligt er øerne stadig en del af det danske rige under dronning Margrethe. Denne status som delvis selvstyrende rigsdæl markeres bl. a. af, at øerne har to mandater i det danske folketing (hvilket er mere, end antallet af vælgere berettiger til), og at øerne traktatmæssigt har repræsentation i Nordisk Råd som del af den danske delegation.

Færøerne er ikke et dansk amt - som Grønland er det - og har derfor ingen amtmand, men en rigsbudsmand varetager den danske stats tilsyn og har sæde i lagtinget uden stemmeret. Færingerne forvalter selv deres skoler, skattevæsen, den offentlige forsyning, produktion og fordeling, alkohollovgivning, kommunalvæsen, arkiver,

Interiør fra aulaen i kommuneskolen i Thorshavn, smykket med den højt udviklede færøske billedkunst

biblioteker og musæer, vandkraft og el, telefonvæsen og forsikringsvæsen. Fra 1. november er endvidere postvæsenet overtaget, således at der nu anvendes særlige færøske frimærker.

Færøerne har deres eget flag,

men danske på øerne har lov at hejse det danske flag. Øerne har egen radiosender, men endnu intet fjernsyn.

Der er 7 års skolepligt, i større bygder dog 8 år, og øerne råder over et færøsk universitet, et gym-

Ringdans til takten fra århundredgamle saga-sange er stadig færingerne foretrukne folkeforlystelse

nasium, et lærerseminarium, 2 navigationsskoler, en folkehøjskole samt nogle handels- og tekniske skoler. I skolerne er undervisningssproget færøsk, men dansk skal som pligtfag læres godt og omhyggeligt. Lokal lovgivning og forvaltning sker på færøsk.

Færingerne har fiskeri som hovederhverv, men kan endnu ikke klare deres egen økonomi. De modtager årlige statstilskud fra København på ca. 90 mill. kr.

Færøske blade - 3 gange ugentlig - trykkes på færøsk, et enkelt dog dobbeltsproget. Det er det

største af bladene, sambandsbladet »Dimmalætting« med et oplag på ca. 6.000.

Færingerne betragter sig stort set ikke som folkegruppe, men som »nation«. Dette hævdes især af nationalistpartiet »Tjóðveldisflokkurin«, der for tiden har det ene af de to færøske sæder i det danske folketing. Dette relativt store parti på øerne tilstræber en fuld-

stændig løsrivelse af Færøerne fra Danmark og ønsker at gøre dem til en selvstændig stat. Dette ønske deles dog ikke af de øvrige politiske partier, som fortsat samler langt den overvejende del af stemmerne. De ønsker nok hjemmestyrket yderligere udbygget, men ikke på bekostning af tilhørsforholdet til Danmark.

Finlands svenske ålændinge

Ålandsøerne under Finland, der omfatter ca. 22.000 indbyggere, beliggende i den botniske bugt midt imellem Finland og Sverige, har haft en bevæget historie. Men lad os nøjes med at fastslå, at folkeforbundet den 24. juni 1921 bestemte, at øerne, hvis befolkning er næsten rent svensksproget, skulle

nyde et vist selvstyre under finsk overhøjhed, med eget lovgivnings- og forvaltningsapparat og vidtgående garantier mod indvandring af finner. Som hovedregel gælder, at ingen finne kan købe jord eller udøve erhverv på Åland før efter 5 års bopæl på øerne. Et eget svensk-talende parlament varetager den lo-

En skønnere beliggenhed end Mariehamn, Ålandsøernes største og eneste by har ingen anden hovedstad for nationaliteter i Norden

kale lovgivning - imod hvilken dog Finlands præsident kan nedlægge veto - og al lovgivning og al forvaltning udføres i det svenske sprog. Øernes finansvæsen varetages dog af den finske stat til gengæld for, at den indkasserer alle skatter, al told og alle afgifter. En yderligere understregning af øernes status som en særlig nation i den finske stat, er det, at det lokale parlament har traktatlig repræsentation i Nordisk Råd som en del af den finske delegation.

Åland har 44 folkeskoler - alle med svensk som undervisningssprog - et gymnasium, en søfartsskole, en teknisk højskole, en håndværkerskole, en kokke- og stewardsskole, en folkehøjskole m.m., alt under ålandsk-svensk ledelse. Der er to dagblade, hvoraf det største »Åland« har 8.000 abonnenter.

40% af befolkningen lever af landbrug, men også fiskeri og konserverindustri samt ikke mindst turisterne har stor betydning for øernes trivsel.

Forholdet til det finske statsfolk er tåleligt, men køligt. Jeg mindes det ålandske landstings 50 års jubilæumsfest i 1972, hvor præsident *Kekkonen* var hædersgæst ved en festmiddag. Alle rejste sig, da han kom ind i salen - man kunne have hørt en knappenål falde til jorden - men man klappede demonstrativt, da han gik igen.

En helt anden folkeretslig status har de 345.000 finlandssvenskere, der lever på syd- og vestkysten af

Finland. De betragter sig hverken som mindretal eller folkegruppe, men som et finsk statsfolk, hvad de da også er i henhold til den finske forfatning. Finlandssvenskerne har alle sprogtrettigheder også i skolerne, men er stadig vigende i antal. I det finske parlament er de repræsenteret gennem »Svenska Folkpartiet«, og deres organisation har et organ »Svenska Finlands Folk-

Vestfriserne

Vestfrisland er i princippet blot en af de nederlandske provinser. Området omfatter i Nordvestnederlandene 3.227 kvadratkilometer og har en halv million indbyggere, hvoraf de fleste bevidst betragter sig som Vestfriser. Deres hovedstad er Leeuwarden (Ljouwert) med 80.000 indbyggere.

Vestfrisernes sprog - der i parentes bemærket er så forskelligt fra det nordfrisiske, at disse to grupper knapt forstår hinanden - er beskyttet af en rigslov af 1955, der foreskriver, at »der, hvor i dagliglivet et regionalsprog bruges ved siden af nederlandsk... kan kendskab til regionalsproget formidles«. Det blev lovmæssigt tilladt at begynde med frisisk som undervisningssprog i folkeskolen og at oprette dobbeltsprogede skoler. Men af områdets 540 folkeskoler har kun ca. 100 frisisk undervisning, idet der er mangel på egnede lærere, og i mange tilfælde er både lærere og forældre kølige over for den frisiske undervisning. Ved universiteterne i Amsterdam, Groningen, Leyden og Utrecht er der frisiske lærestole, og det »Fryske Akademy« i Leeuwarden tager sig af det frisiske videnskabelige arbejde.

Kulturelt står Vestfrisland svagt. Dagbladene udgives overvejende på nederlandsk, og der er intet frisk fjernsyn, kun et frisisk radio-

tingsfullmægtige«, der er rådgivende i politiske anliggender. Men selv i hovedstaden Helsingfors taler den almindelige borger næsten ikke mere svensk. Udlændingen må i taxi og butikker i reglen gøre sig forståelig ved fingersprog eller ved at tale engelsk eller tysk.

studie. Folkedragter findes ikke mere, kun nogle ældre, der anvendes ved ringridning og i dansegrupper.

Alt i alt bedømmer vestfriserne selv deres fremtidsskæbne pessimistisk. De unge flytter til andre egne, og det frisiske samfund er ved at blive et gammelmandssamfund - uanset at det anerkendes som folkegruppe af lovgivningsmyndigheden i Haag.

Franskmændene i Aostadalen

Aostadalen, beliggende syd for Mont Blanc i det nordvestlige hjørne af Italien, omfatter 3.262 kvadratkilometer med 102.000 mennesker fordelt i 74 kommuner. Tidligere var Aostadalen en del af det franske Savoyen, men udskiltes herfra i 1860 og kom under Italien, der omgående indledte en italianiseringspolitik, som sådan set fortsætter den dag i dag gennem den stigende industrialisering af området, der tiltrækker italiensk arbejdskraft. Det skønnes, at der i dag højst er 60.000 beboere, der taler fransk. Bortset fra et meget lille tysk glemselsmindretal i nogle sidedale ind i alperne er resten italienere.

Ikke desto mindre gennemførte

den italienske regering ved en statut af 26. februar 1948 en selvstyreordning for Aostadalen, der fik eget lokalparlament og egen lokalregering. I det offentlige liv er fransk og italiensk ligestillet, dog arbejder domstolene udelukkende på italiensk. I skolerne undervises der i et lige stort antal timer på fransk og italiensk, og i enkelte fag kan fransk foretrækkes.

Politisk dominerer som lokalt parti »Union Valdôtaine«, men der findes to andre franskorienterede partier. Samtidig opstiller alle italienske partier til de lokale valg. Union Valdôtaine er selvstændigt repræsenteret i det romerske parlament. Partiet udgiver 14-dages-bladet »Le peuple Valdôtain«, og der er iøvrigt en omfattende fransk pressevirksomhed. Endvidere udfolder mindretallet en stor kulturel aktivitet gennem sine lokalforeninger.

Turistindustrien og de nye vej-tunneler til det nordvestlige Europa styrker ikke mindretallet, der tidligere levede mindre påvirket af omverdenen. Bjergmassiverne mod Frankrig udelukkede også et egentligt kulturelt samliv med franskmændene hinsides alpekæden. En egentlig tendens i det aostanske mindretal til at søge tilslutning til Frankrig spores ikke. Aostanerne er derfor snarere en folkegruppe end et nationalt mindretal.

Tyske kulturhåb i Elsass

Elsass er 8.300 kvadratkilometer stort og omfatter det franske grænseområde vest for Rhinen op til Vogeserne. Det huser 1 ½ mill. indbyggere, hvoraf et større mindretal af befolkningen taler en alemanisk dialekt, der ligger det svabisk-tyske nær, som tales i Baden-Württemberg øst for Rhinen.

Siden den fransk-tyske krig 1870 var Elsass tysk indtil afslutningen af den 1. verdenskrig, hvor området

blev tilslået Frankrig. *Hitler* tog det tilbage ved besættelsen af Frankrig under den anden verdenskrig, men ved dens afslutning blev det påny fransk. Der kan i dag næppe tales om et tysksindet nationalt mindretal, snarere om et tyskorienteret kulturområde. Et tysksindet politisk parti findes ikke, men derimod en indflydelsesrig »René-Schickele-Kreis«, opkaldt efter en af de tyskorienterede kulturpionerer, der ar-

Dr. Leo Schiffrers, præsident for Arbeitsgemeinschaft Østbelgien (det tyske mindretal i Belgien)

bejder for bevarelsen af den gamle tyske kultur.

Skolevæsenet er fransk med fransk som undervisningssprog, men forældrene kan indskrive deres børn til frivillig undervisning i tysk. Denne er dog ikke meget værd, fordi de fleste lærere kommer fra det egentlige Frankrig med meget få kundskaber i tysk, og omvendt forflyttes tysksprogede lærere ofte til det indre af Frankrig. Det er således meget lidt særbeskyttelse, det centralistiske Frankrig byder befolkningen i Elsass. Den fransk-tyske kulturaftale, der blev indgået af *Adenauer* og *de Gaulle*,

har ikke givet den tyske kultur i Elsass nogensomhelst fordele.

Men tyskheden i Elsass ser i sit værtskab for Europarådet i Strasbourg en chance for at komme til at spille en større kulturel rolle end hidtil, når det europæiske samarbejde efterhånden bliver mere udtalt. Europatanken er meget levende i Elsass.

Elsass-orienterede kredse udgiver et 14 dages skrift »La Voix d'Alsace-Lorraine« (Elsass-Lothringens stemme), der ud fra et mindretalssynspunkt er et af de bedst redigerede i Europa.

Mindretal uden beskyttelse

Vi kan i denne oversigt ikke beskrive alle de mindretal og folkegrupper, der ikke nyder statslig eller anden beskyttelse, men kun nævne dem eller kort omtale dem.

Særlig gælder dette Sovjetunionen, hvor der bl. a. lever et tysk mindretal. Sovjetrepublikkerne Estland, Letland og Litauen betragter sig i den frie verden ikke som folkegrupper, men som undertrykte statsfolk, der venter på deres befrielse.

Ligesom de baltiske folk betragter jøderne sig ikke som et mindretal. Den jødiske verdensbevægelse har afslået at tilslutte sig mindretalsunionen med den begrundelse, at dens medlemmer tilstræber at assimilere sig med de folkeslag, blandt hvilke de lever. Som bekendt er der dog mange jøder navnlig i Østeuropa, der foretrækker at emigrere til den jødiske stat Israel.

Tyske mindretal lever i Polen uden anerkendelse, og i Tjecoslo-

Okseforspand kan endnu træffes i det baskiske bondeland langs grænsen mellem Frankrig og Spanien

vakiet, Ungarn og Rumænien, hvor de har ret til eget undervisningssprog i skolerne. Dette fungerer dog kun i Ungarn og Rumænien, og i Ungarn har tyskerne endog deres egen organisation.

I Rumænien lever iøvrigt foruden de 620.000 tyskere 1,6 millioner magyarere. Disse har ifølge den rumænske forfatning ret til egen kulturpleje (folkeskoler og sprogbrug), men er så vidt vides ikke egentlig organiserede.

I Vesteuropa falder især de spanske folkegrupper i øjnene - 7,5 mill. kataloniere, 2,6 mill. galiciere og 615.000 baskere, hvoraf dog de 90.000 lever i Frankrig. Ingen af dem anerkendes som eksisterende af de spanske myndigheder, og de

forfølges brutalt med den virkning, at modterror avles.

I Frankrig anerkendes endvidere ikke korsikanerne (200.000), og i Italien ikke de små ø-mindretal af kroater (4.000), albanere (260.000) og grækere (36.000), der lever i syd, og ej heller de små tyske grupper zimbrenne nord for Venedig og Gressoney-tyskerne i Aosta-dalen. Alle behandles de fuldtud som italienere. Dette gælder også de 800.000 friulanere (en ladinsk gruppe) i provinsen Venezia-Giulia nord for Triest med Udine som hovedstad.

De særlige schweiziske forhold skal ikke beskrives her, kun kan det nævnes, at der er 4 landssprog i Schweiz, tysk i nord, fransk i syd-

vest, italiensk i syd, og rætoromansk (ladinsk) i øst. Det fransktalende Juraområde i kanton Bern er nylig ved en folkeafstemning blevet en selvstændig kanton til stor fortrydelse for de tysktalende bernere.

I Vesttyskland lever koncentreret i Ruhrdistriktet 70.000 polakker, der indvandrede fra Polen i 1870'erne, overvejende for at arbejde i de tyske kulminer. De betragter sig stadig som mindretal og har deres egne organisationer, en katolsk (Bund der Polen in Deutschland) og en kommunistisk (Zgoda). Den vesttyske regering anerkender ikke disse polakker som mindretal, men tillader deres organisationer.

Den keltiske folkegruppe er ikke anerkendt som sådan i Frankrig og

kun i begrænset grad i Storbritannien. Bretonerne i Frankrig (1,4 mill.) betragtes som franskmænd og nyder ingen særrettigheder, uanset deres keltiske sprog. Cornwalliserne i England (ca. 2.000) betragtes som englændere og har ingen særrettigheder, og walliserne og skotterne (2,7 hhv. 5,2 mill.) nyder vel en vis særstilling, herunder gennem særlige statssekretærer for Wales og Skotland i den britiske regering og for Skotlands vedkommende gennem en fra den engelske afvigende lovgivning. Men alle disse områder er dele af det britiske valgsystem, uden at der er sikret dem forret til at vælge egne repræsentanter til underhuset i London. De må konkurrere på lige fod med engelske kandidater, der frit kan opstilles i områdernes valgkredse - og bliver det - overalt - som som kandidater for konservative, labour og liberale. Ved underhusvalget i 1974 lykkedes det dog for det wallisiske nationalistparti (Plaid Cymru) at få valgt 3 og for Scottish National Parti at få valgt ikke mindre end 10 underhusmedlemmer. Der synes således at være god vækst i de wallisiske og skotske seperatistbevægelser.

Vi skal heller ikke gå imd på detaljer om det belgiske samfund, bestående af 5,3 mill. flamlændere, 3,2 mill. walloner og 100.000 tyskbelgiere. De lever alle skarpt afgrænsede fra hinanden med hver sit sprog - en nederlandsk dialekt, fransk og tysk. Kun tysk-belgiere betragter sig som nationalt mindre-

tal, de andre er statsfolk. Den sproglige opdeling i Belgien har ofte ført til svære politiske stridigheder. Selv i hovedstaden Brussel/Bruxelles, hvor flamlændere og walloner lever sammen, er der ofte strid, navnlig om skolevæsenet, idet en lov foreskriver, at børn med flamsk som hussprog skal gå i flamsk skole, og børn med wallonsk som hussprog skal gå i skole med fransk som undervisningssprog. Kampen kæmpes også i det små. Nylig nægtede en flamlænder, hvis bil var kommet i brand, at modtage hjælp fra et wallonsk redningskorps, der kom til stede. Han ventede, til der kom et flamsk redningskorps, men i mellemtiden var bilen brændt!

De 25.000 slovenere og de 38.000 kroater, som bor i Østrig, nyder kun indirekte international anerkendelse, idet de nævnes i den østrigske statstraktat af 15. maj 1955, indgået med stormagterne. Det pålægges heri Østrig at sikre mindretallene ret til at betjene sig af deres egne sprog i skole og for myndigheder, men det siges ellers blot, at de er ligestillet med andre østrigske statsborgere. Gadebetegnelser o. l. skal være dobbeltsprogede, hvor mindretallene fortrinsvis bor. En østrigsk regeringskommission arbejder i øjeblikket med en løsning af slovenernes sproglige problemer.

For de 4.100 Magyarere i Østrig er der hverken folkeretligt eller statsretligt givet særregler.

- Der er således lang vej endnu at gå, inden mindretallenes og folkegruppernes sag er anerkendt i alle europæiske stater. Vejen vil sikkert blive trang, men de fleste mindretal håber på udviklingen hen mod et forenet Europa, hvor alle selv store folkeslag bliver mindretal i fællesskabet.

Grænseforeningens
formand på
sendemandsmødet
i Sønderborg 1974:

Den nationale balance skal bevares

I eftersommeren for 35 år siden endte den epoke, vi nu i historien kalder »Mellemløbet«.

1. september 1939 udbrød den anden verdenskrig over Polen, og i løbet af et par uger var Polen nedkæmpet og delt. - Et nyt land var føjet til den række af lande eller landområder, der allerede før krigsudbruddet havde været ofre for Hitlers ekspansions- og aggressionspolitik: Østrig, Sudetland, Tjsekoslovakiet og Memel.

Godt 7 måneder senere besattes Danmark, og Norge nedkæmpedes. Men allerede næsten alle årene op igennem 30'erne var jo vor tilværelse præget af, hvad der skete hos vor store nabo mod syd; og efter den nazistiske magtovertagelse i 1933 var det, der helt beherskede os, frygten for truslerne sydfra imod dansk frihed, dansk livsform og dansk folkestyre.

Vi, der har haft vor ungdom og første manddomstid i 30'erne og først i 40'erne, er så at sige vokset op med torden i syd, - med den stadige angst for og kamp for vor sydgrænse og med den næsten permanente debat om vort forsvar.

I dag - 35 år efter - er alt det historie - og er blevet historie i en sådan grad, at når man nu læser talerne fra den tid og ser, hvad man dengang diskuterede og de problemer, man dengang var så optaget af, - så virker det alltsammen som røster fra en fjern fortid.

I dag er vort samvær med andre folk forankret i FN, vort forsvar i NATO, vort fællesskab med de andre skandinaviske folk i Nordisk Råd og vort handelsmæssige og økonomiske samvirke med en række andre europæiske lande - heriblandt også vor sydlige nabo - i EF.

FN - NATO - Nordisk Råd og EF er de 4 grundpiller, dansk udenrigspolitik i dag hviler på - hvad enten man nu er enige i disse løsninger eller ej.

Men 30'erne og 40'erne har nok præget os; for angst og kamp sætter mærker for livstid; og det kan nok ofte være svært for os at tilegne os de ny vilkår og nyorientere os i forhold til den holdning, vi voksede op med som noget, der hørte til hverdagens kår.

Kai Hoffmanns ord på genforeningsstenen i Skibelund krat:

*Sværdtid er endt
det er plovtid påny
vennetid, frændetid
grotid og gry*

blev jo egentlig først til hverdag og virkelighed efter den anden verdenskrig.

Jeg har levet så længe i grænselandet, at jeg har kendt mange af de gamle, der havde gjort fremmedherredømmet med og oplevet afstemningstiden og genforeningens store glæde.

Men kampårene havde præget dem, det var - mange af dem - stejle og markante skikkelser, vant til selvhjulpethed.

Da den nazistiske magtovertagelse i Tyskland kom i 1933, og ny torden trak op fra syd, kom det ikke bag på dem. De var fortrolige med kampens vilkår og vant til at gøre front imod syd. Det var de vokset op med, og det havde de levet med. Kampstillingen var så at sige blevet deres livsholdning, og det var ikke for ingenting, vi i efteråret 1940 i Danmark brugte vendingen: »Nu skal vi alle til at være sønderjyder«!

Men jeg har tit lagt mærke til, at afspænding og forståelse - plovtid og frændetid - kan for så vidt undertiden være sværere at tilegne sig end kamptidens mere enkle problematik.

Jeg tror, dette på mange måder farver en situation i dag i Grænseforeningens arbejde.

Og en sådan tid kan være en risikobetonet passage. For jeg tror samtidig, det beror på en total misforståelse, hvis man forestiller sig, at dette indebærer, at røster, der taler om grænselandet, nu hører fortiden til, og at Grænseforeningens arbejde er noget, der er passé.

En grænse er jo ikke bare en politisk statsgrænse - en streg på et landkort. Den er et møde mellem to folk, to sprog, to kulturer.

Og også afspændings- og forståelsestiden har sine problemer og kræver sin gerning.

Langt mere end måske nogensinde før er i dag de fleste menneskers opmærksomhed henledt på internationale forhold. Og mere end måske nogensinde er de fleste optaget af de vilkår, der bydes minoriteter af den ene og anden art. Den internationale interessedrejning er helt bestemt et gode, og det er interessen for minoriteternes sikkerhed også.

Og, hvad kommer så dette vort grænseland ved?

Jo, nu har vi i mere end et årti oplevet, hvordan to eller tre nationaliteter mellem Kongeåen og Ejderen har kunnet finde ud af at leve sammen i fordragelighed og gensidig forståelse - i det store og hele i hvert fald. Vi har

oplevet, hvordan der er enighed om at sikre minoriteternes fri udfoldelse i dette område.

Det er noget, der burde påkalde såmænd ikke blot dansk og tysk opmærksomhed, men hele verdens opmærksomhed. Vi lever stadig i en tid, hvor nationale modsætninger kan føre til krig. Cypern er et tydeligt eksempel, et frygteligt eksempel, og et eksempel, der viser, at nationale modsætninger i sammenstød kan få uoverskuelige og farlige internationale virkninger.

Når situationen er, som den er, i vort grænseland mellem de nationaliteter, der nu engang lever der og oftest har levet i ufordragelighed, så er det altså en - skal vi sige - forståelsesaktion, der har en stor del af æren. Og denne udvikling har ikke været begunstiget af fredsbevarende styrker fra FN eller andre steder.

Denne forståelsesaktion står ganske nøje i forbindelse med vort arbejde, med vore opgaver.

Vi kan kun hilse med tilfredshed, at situationen i vort grænseland i dag er sådan, at vi kan være den bekendt efter national og international målestok. Udviklingen må betragtes som et gode dels for de mennesker, der bor i grænselandet, dels for forholdet mellem Danmark og Tyskland. Og

svinger vi os højere op, kan vi godt betegne den som et gode i europæisk målestok, måske endda efter verdensmålestok.

Vi kan hilse udviklingen med så meget større tilfredshed, som vi vist uden overdrivelse og selvros kan sige, at dansk grænsearbejde har haft sin betydningsfulde andel i den. Med dansk grænsearbejde mener jeg både det mangeartede danske arbejde i Sydslesvig, den særlige indsats i Nordslesvig og den indstilling til og opbakning af disse aktiviteter, der kan betegnes som grænsearbejdet på hjemmefronten, altså i det, man endnu kalder »det gamle land« nord for Kongeåen - med andre ord også Grænseforeningens virksomhed.

Dansk grænsearbejde i - om man så må sige - dets forskellige geografiske forstand og praktiske udfoldelse er således medvirkende til den balance, der er karakteristisk for grænselandet i dag. Balance mellem de nationale parter og interesser. Men vi skal også være klar over, at hvis denne balance glipper, hvis den sættes over styr, så går det ud over grænselandets nationalpolitiske situation, som vi har den i dag, og som vi i grundtræk gerne ser den opretholdt. På Cypern har man savnet balancen.

Der er altså begrundelse nok for Grænseforeningens virksomhed, begrundelse nok for dansk grænsearbejde i videste forstand. Og der er opgaver nok.

Den nationalpolitiske situation i vort grænseland - både Nord- og Sydslesvig - vidner om et godt dansk arbejde og en god dansk position. Den nationalpolitiske balance er i orden. Men det er en opgave for os at medvirke til, at den også forbliver i orden.

I Nordslesvig ved vi, at det tyske mindretal må slå med en række vanskeligheder udadtil, men måske nok mest indadtil. Den tid er forbi, da vi fra dansk side ligefrem kunne glæde os over sådanne vanskeligheder. Vi forstår, at der er vanskeligheder med det politiske arbejde. Men mest har vi fornemmelsen af, at det tyske mindretal har visse kvaler med det, man kalder identiteten, den nationale identitet.

Strømninger i tiden er jo ikke fremmede for national identitet. Det mener man i al fald fra flere sider. Men et blik på mange foreteelser rundt i verden, også i Europa, kunne måske tyde på noget andet. Det kan tænkes, at det blot er formen for national identitet, der er ændret. National og geografisk selvstændighedstrang kommer til udtryk i mange lande - og der er jo ikke mange lande i Europa, der kan betegnes som virkelige nationalstater befolket af en enkel nationalitet. Vi står sikkert her overfor et interessant fænomen, som jeg kunne tænke mig, at det kommende grænse- og regionalforskningsinstitut i Åbenrå vil kunne beskæftige sig med at undersøge.

Også i Sydslesvig har der lydt røster om national identitet, dens problemer og måske manglen på den, sådan som vi er vant til at forstå den.

Sydslesvigsk Forenings formand, skoleleder Ernst Meyer tager det første spadestik til det nye danske samlingscenter i Vest-Sydslesvig, Husumhus

Udviklingen i de nationale samfund og den stigende internationalisering af problemer og samarbejdsformer kan sikkert ikke undgå at føre til en vis ændring i den tilvante nationale identitetsopfattelse.

Men jeg vil ikke tro og håber ikke, at det, vi altså kan betegne som national identitet, er noget, der hører fortiden til. Jeg synes heller ikke, at der egentlig er tegn, der tyder i den retning. Men dermed være ikke sagt, at det traditionelle nationalitetsforhold, den tilvante nationale identitet, ikke kan skifte karakter.

Sådanne betragtninger bør indgå i vor bedømmelse af den nationalpolitiske situation i vort grænseland. Vi skal nok arbejde *på* fortiden, men *i* nutiden og *for* fremtiden.

Det er opmuntrende at notere sig resultaterne af kommunalvalget i Sydslesvig. For første gang i mere end et par årtier kunne man iagttage en fremgangslinje. Nu må vi håbe, at linjen holder til landdagsvalget i april. Det ville være et alvorligt tab at miste Sydslesvigsk Vælgerforenings mandat i den slesvig-holstenske landdag.

Også på andre områder bemærker man glædelige resultater i det danske arbejde i Sydslesvig. Bibliotekstallene stiger, skole- og børnehavetallene vokser, Sydslesvigsk Forening og Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger møder med betydelige aktivitetstal. Der er grøde og grobund. Og det må være en opmuntring og udfordring også til os på denne side af grænsen.

Da de sidste danske tropper netop i år for 110 år siden forlod Als og dermed Sønderjylland, forestillede få om nogen sig, at man engang skulle tale om en så glædelig opmuntring og udfordring fra Sønderjylland og slet ikke dets sydlige halvdel.

I disse 110 år har Sønderjylland fortsat dets bugtede udviklingslinje. Mangt og meget, der ikke kunne forudses, er sket.

Det får mig til at tænke på, hvad Sønderjyllands ihærdige forsker og forkæmper, dr. Vilh. la Cour, som vi netop har mistet mæt af arbejde og dage, engang sagde nogenlunde sådan: Sønderjylland - og dermed mente han vel arbejdet i og for Sønderjylland - har altid haft en ejendommelig evne til at forny sig i takt med tidens forhold og krav.

Vi må håbe, at det stadig er sådan!

Kontorchef i
Grænseforeningen
O. M. Olesen:

Grænseforeningens virksomhed

Den 7. og 8. september 1974 holdt Grænseforeningen sit årlige sendemandsmøde. Det foregik på Idrætshøjskolen i Sønderborg og havde samlet godt 250 delegerede.

På sendemandsmødet genvalgte man enstemmigt formanden fhv. kirkeminister, højskoleforstander *Arne Fog Pedersen* til formand i de kommende 2 år.

MEDLEMMERNE

Organisationsudvalget berettede om et medlemstal på ca. 83.000 i 228 enkeltforeninger spredt over hele landet. Året har betydet en medlemsnedgang på knap 10.000. Forskellige foreninger er rekonstrueret, nogle ved sammenlægninger. Der har været holdt særlige informations- og organisationskurser i 7 amter, og nogle amter har gennemført ungdomsrejser til Sydslesvig. Man har søgt at gennemarbejde venskabsforbindelserne fra en række foreninger til foreninger eller institutioner i Sydslesvig for at effektivisere disse vitale forbindelser. Enkelte amter søger at gennemføre lovændringer, så amtsorganisationen består dels af enkeltmedlemmer, dels af lokalforeninger. Et enkelt amt - Roskilde - har organiseret sig som en stor amtsforening. På Fyn er der gennemført en særlig oplysnings- og hvervekampagne som en slags markedsundersøgelse af mulighederne.

ARBEJDET

Oplysningsudvalget har ikke mindst gennem et særligt lille udvalg nedsat i samarbejde med Det sydslesvigske Samråd søgt at gennemarbejde mulighederne for bedre information m.h.t. grænselandsforhold. Der er arbejdet med spørgsmål om lejrskolemateriale om Sydslesvig og andet undervisningsmateriale. Desuden har man søgt at arbejde med øgede kursusmuligheder. Sammen med Gyldendal er der udskrevet en stor bør-

nebogskonkurrence. Den ny lille turistpjece »10 ture i Sydslesvig« har måttet trykkes i nyt oplag, der allerede er brugt. Årbogen 1974 blev godt modtaget.

Dybbølsdagsudvalget oplyste, at Dybbøldagen 1973 gav en indtægt på 463.173,73 kr. Dybbøldagen 1974 når op på meget nær 500.000 kr.

Lotteriudvalget meddelte, at Det sønderjydske Lotteri 1973 solgte 530.000 lodsedler og gav et overskud på 532.586,81 kr. Lotteriet 1974 mentes solgt med 585.000 lodsedler af det forøgede antal lodsedler på 600.000.

Landbrugsudvalget omtalte de 5 landbrugskonsulenters virksomhed under de 7 landboforeninger under Fælleslandboforeningen for Sydslesvig og en række forsøg gennemført for planteavl. 50 landboforeninger i Danmark har fået bistand til gennemførelse af ture til Sydslesvig.

Røhsmindeudvalget fortalte om vanskeligheder med rationalisering af driften på Røhsminde i Jaruplund, hvor man har skiftet bestyrer. Gården har haft en omsætning på DM 255.054.

PENGENE

Regnskabet 1973-74 balancerede med kr. 15.867.422,93 og et overskud på kr. 32.169,42. Balancen udviste aktiver på kr. 7.832.697,91 og passiver på kr. 8.246.982,61. Kapitalkontoen er forbedret til en negativ saldo på kr. 414.284,70. Grænseforeningen ejer legatkapitaler opgjort nominelt til kr. 6.532.853,65. Til støtte for formål i Sydslesvig er der anvendt omkring 1 mill. kr. Grænseforeningen har administreret dansk statsstøtte til opgaver i Sydslesvig på kr. 13.437.800,00.

FORMÅLET

Grænseforeningen er organiseret som en sammenslutning af 228 enkeltforeninger med 83.000 medlemmer. Formålet er at virke for støtte til danske interesser i Sønderjylland, særlig syd for grænsen. I Grænseforeningens ledelse, hovedstyrelsen med de forskellige udvalg, er repræsenteret alle samfundsgrupper og de fleste politiske grupper.

Grænseforeningens formand er fhv. kirkeminister, højskoleforstander *Arne Fog Pedersen*. 1. næstformand er landsretssagfører *Knud Frederiksen* og 2. næstformand kreditforeningsdirektør *E. Friebling*.

ADMINISTRATIONEN

Grænseforeningen, Peder Skrams gade 5, 1054 København K - telefon (01) 11 30 63.

Kontorchef cand. jur. *O. M. Olesen*.

Landssekretær *Fr. Rudbeck*.

Grænseforeningen administrerer også Dybbøldagens indsamling, Det sønderjydske Lotteri og Komitéen for slesvigske Børns Ferierejser.

Redaktør K. Grage,
Flensborg Avis, om
Danskheden 1974:

Fremgangen fortsætter

»Øjensynligt blæser vinden i øjeblikket koldere imod det danske mindretal fra Kiel«. Sådan sagde de danske sydslesvigeres repræsentant i delstaten Slesvig-Holstens parlament (landdagen), chefredaktør *Karl Otto Meyer*, da landsregeringen i september nægtede at give byggetilskud til det danske skolevæsen. Han føjede til: »Det er forhåbentligt ikke de stigende elevtal i de danske skoler og det gode resultat ved kommunalvalget i marts, der er årsagen hertil«.

Ministerpræsident dr. *Gerhard Stoltenberg* reagerede omgående med en erklæring om, at det politiske klima i Slesvig-Holsten er uændret over for danskheden. Tilbage bliver dog en lille mistanke om, at grænsetyske kredse er begyndt at blive nervøse over den fremgangslinie, der inden for det sidste år kan noteres inden for visse grene af danskheden. Men bortset herfra kan afslaget også udlægges som det første tegn på, at det dansk-tyske samarbejde i grænselandet, der har haft fornemme fremskridt i de senere år, måske er nået til et punkt, hvor man fra tysk side kunne tænke sig en pause. I denne sammenhæng er det værd at notere, at flere tyske politikere har givet udtryk for, at det danske mindretal efter deres mening bliver »forkælet«, hvad angår de tyske tilskud. Hvilket ikke er rigtigt, da flere danske institutioner på dette område stadig ikke har opnået ligeberettigelse med de tilsvarende tyske.

Hvorom alting er, så må det have ærgret visse tyske politikere, at det danske parti SSV ved kommunalvalget den 24. marts kunne tegne sig for hele 22.329 stemmer. I forhold til kommunalvalget fire år tidligere drejede det sig om en stigning på 526 og i forhold til landdagsvalget i 1971 endog på 2.609. Resultatet betød naturligvis en vældig opmuntring for danskheden, ydermere da det var første gang, man kunne notere en stigning i

det danske stemmetal, sammenlignet med samme valg fire år tidligere. Indtil da var det danske stemmetal igennem en lang årrække støt dalet fra valg til valg.

SSV fik i alt indvalgt 100 repræsentanter i de kommunale råd landsdelen over. Det er 15 færre end i 1970, men i næsten alle tilfælde må tabet tilskrives de kommunesammenlægninger, der er blevet gennemført i den forløbne valgperiode. I en række kommuner hindrede 5 pct.'s spærreklausulen påny SSV i at få indvalgt en repræsentant. Delvis skyldtes det, at de store tyske partier her ensidigt begunstiges af betydelig tilflytning af militært personel og dets familier fra andre egne af Vesttyskland. SSV forlanger nu denne urimelige tilstand ændret ved at 5 pct.'s spærreklausulen ved de kommende kommunalvalg ophæves for alle politiske partier. Skulle dette ikke blive accepteret, kræver man, at SSV som et regionalt, nationalt mindretalsparti alene fritages for spærreklausulen, ligesom det allerede er tilfældet ved landdagsvalgene og forbundsdagsvalgene.

En analyse af de danske stemmetal viser, at SSV kunne vinde en del af de vælgere tilbage, som ved de foregående valg var skiftet over til det tyske socialdemokrati (SPD). I første række drejede det sig om arbejder-vælgere i købstæderne, der var bukket under for SPD-agitationen. Tallene viser også, at der kun i ringe udstrækning kan være tale om protest-vælgere, der har vendt SPD ryggen i vrede over, at partiet ikke har kunnet indfri sine løfter på forbundsplan.

Med de 22.329 danske stemmer har SSV sikret sig en solid udgangsposition frem til næste landdagsvalg, der er blevet fastsat til den 13. april 1975. Men det gode resultat kan også blive en sovepude for de danske vælgere. Man skal være klar over, at der minimalt skal ca. 20.000 stemmer til for at hale et mandat hjem. Utvivlsomt bliver der tale om et meget spændende valg, hvor SPD påny vil sætte alle sejl til for at afløse CDU som regeringsparti i Kiel. Alt tyder på, at det kun er muligt, hvis partiet i landdagen kan påregne støtte fra SSV og de frie demokrater (FDP), der efter en pause på fire år kan være sikre på at vende tilbage til landdagen. *Klaus Matthiesen*, SPD's spidskandidat, har allerede tilbudt SSV og FDP regerings-samarbejde hvis muligheden skulle byde sig i den ny landdag. Klogeligen har SSV dog vogtet sig for at binde sig til nogen af siderne. Og man tager sikkert ikke fejl, når man antager, at delstatens ministerpræsident efter landdagsvalget påny vil hedde *Gerhard Stoltenberg*.

Naturligvis er alle kredse inden for mindretallet fuldt ud klar over, at det vil være et uopretteligt tab for danskheden, hvis Kiel-mandatet skulle gå tabt. Takket være afdøde *Berthold Bahnsens* og chefredaktør *Karl Otto Meyers* energiske indsats er det igennem en længere årrække lykkedes at frigøre betydelige midler fra delstaten til mindretalsarbejdet. Det kan ikke mindst mærkes i en tid med nedskårne tilskud fra den danske stat. Skulle

Dansk valgaften i Flensborg 1974: Højt humør over stemmetremgangen

SSV ikke længere være repræsenteret i landdagen, kan man sikkert sige farvel til en stor del af disse tilskud.

Men også de bestræbelser den danske landdagsmand udfolder for at det delvis underudviklede Sydslesvig kan nå op på siden af Holsten, fortjener at blive honoreret af vælgerne.

Nok er der grund til at glæde sig over, at elevtallet i de danske skoler påny er gået frem, men samtidig har det skabt store pladsproblemer ved en række skoler. Det er på denne baggrund man skal se henvendelsen til Kiel om byggetilskud fra delstaten. Her ønskede man i første omgang tilskud til udvidelse af det danske gymnasium, Duborgskolen i Flensborg, og opførelse af en nybygning til Lyksborg skole. De to projekter kommer til at koste ca. 40 mill. kr. Foreløbig har Kiel altså sagt nej, men siden har landdagsmand *Karl Otto Meyer* forsøgt at bygge bro for landsregeringen med et forslag om, at den opretter en byggefond, fra hvilken Dansk Skoleforening kunne søge om tilskud. Endnu har Kiel ikke svaret på forslaget. Iøvrigt anfører landsregeringen en principiel grund for afvisningen. Den siger, at den frygter, at også andre privatskoler vil søge om byggetilskud, hvis de danske privatskoler i Sydslesvig får sådanne. Samtidig har man dog tilkendegivet, at delstaten nu som før er rede til at yde driftstilskud til det danske skolevæsen. I skoleåret 1972/73 drejede det sig om næsten 24

mill. kr. Nu som før dækker den danske stat dog størsteparten af driftsudgifterne, i det svundne skoleår næsten 53 mill. kr. De sydslesvigske forældres bidrag til skoler og børnehaver er glædeligvis stærkt stigende og nåede 1972/73 op på mere end 1,5 mill. kr.

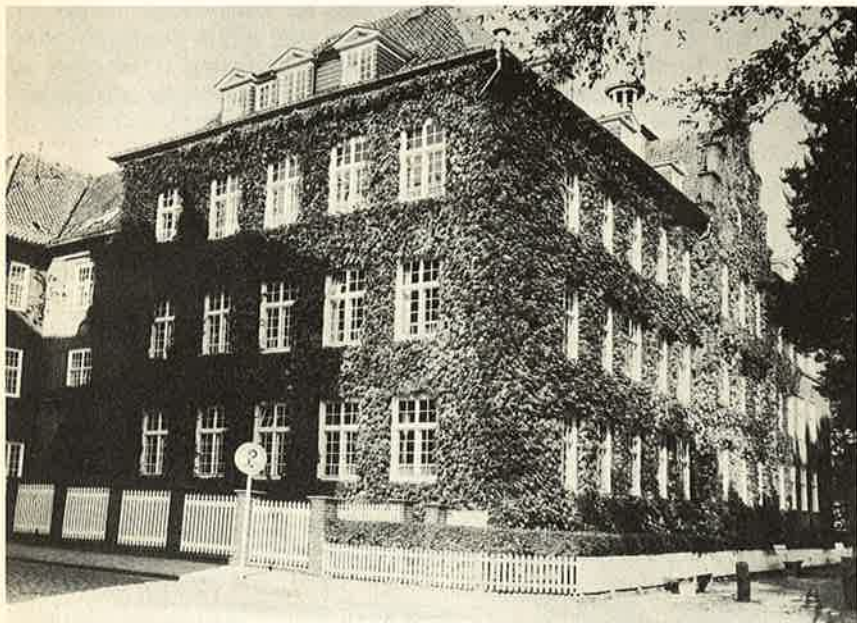
I de forløbne 9 år er elevtallet i de danske skoler steget med ikke mindre end 50 pct. I 1965 var tallet nede på ca. 4.000 og pr. 1. september 1974 er det opgjort til 6.029. I forhold til 1973 er der tale om en fremgang på 264. Det turde dog være ret tvivlsomt, om denne stigning kan vedvare, idet man i de næste år må regne med mindre fødselsårge. Tallet på danske skoler er nu nede på 59 - ved en mild centralisering er der blevet 15 færre siden 1965 - mens antallet af danske børnehaver samtidig er steget til 62 (med mere end 2.000 børn).

Hvad angår den kulturelle sektor, kan der her spores en forsigtig optimisme. På baggrund af de omfattende forberedelser til kommunalvalget, der lagde beslag på alle til rådighed stående kræfter, ville det have været naturligt, om det kulturelle først var kommet i anden række. Beretningen fra Sydslesvigsk Forening, den kulturelle hovedorganisation, viser dog, at der i det svundne år påny var tale om en betragtelig stigning i den kulturelle danske mødevirksomhed. Med Sydslesvigsk Forening som arrangør afvikledes ikke færre end 1.589 møder med tilsammen 102.733 deltagere (året før 1.349 møder med 91.851 deltagere). Disse tal er udtryk for et solidt arbejde i enkeltidistrikterne landsdelen over. Mange steder kan man også glæde sig over stigende tilslutning fra den yngre generation.

Spørgsmålet er nu, om denne positive udvikling kan fortsætte. Sparekniven har også ramt Sydslesvigsk Forening, og det må desværre forudses, at en række aktiviteter enten må droppes eller indskrænkes betydeligt. Her vil den planlagte nedskæring i de danske sekretariats virksomhed sikkert ramme hårdest. Det er de danske sekretariater i Flensborg, Læk, Husum, Tønning, Slesvig og Egerndorfe, der sammen med lokalbestyrelserne opretholder den direkte kontakt til befolkningen. Indskrænkningen af denne virksomhed vil derfor resultere i, at berøringsfladen bliver mindre.

Nok har Sydslesvigsk Forening påny måttet notere en nedgang i sit medlemsskab, men med kun 0,4 pct. var tilbagegangen den mindste inden for de sidste 25 år. En nøgtern analyse viser, at nedgangen i de kommende år vendes til en beskeden fremgang. Formodningen herom bygger på, at organisationen ikke længere har uforholdsmæssig mange ældre i sine rækker - her har dødsfald gjort sig stærkt bemærket i de senere år. Og som følge af en stigende tilgang fra den yngre generation er der nu ved at opstå en naturlig balance mellem ældre og unge. Flere amtsforeninger kan også i en årrække melde om stigende medlemstal.

Duborgskolen, Det danske gymnasium i Sydslesvig - udvidelse nødvendig på grund af stærk elevtilgang

Ved årets begyndelse taltes der 21.188 medlemmer i Sydslesvigsk Forening. Man vil sikkert studse over, at tallet ligger under det danske stemmetal fra kommunalvalget. Det har en naturlig forklaring i, at organisationen er gået over til at optage unge helt ned til 15 år, mens valgretsaldern først er 18 år. Det betyder, at en del medlemmer ikke har stemmeret. På den anden side skal man være klar over, at det danske parti henter en del stemmer hos sympatisører, der ikke står i de danske organisationer.

SSF's landsformand, skoleleder *Ernst Meyer*: »Vi må lægge vægt på at få nedgangen i vort medlemstal standset. Efterhånden har vi nærmet os det punkt, da det må være muligt. Det er af største betydning for os, at vi også på dette punkt kommer ud af nedgangens onde cirkel«.

Organisationen vil lægge sig kraftigt i selen for at dette mål kan nås. Der agtes startet en landsdækkende hvervekampagne, ved hjælp af hvilken man også mener at kunne få tag i en del af de medlemmer, som man

hithil har mistet som følge af flytning inden for Sydslesvig. I disse tilfælde er der fare for, at de pågældende helt skal miste kontakten med danskheden. I tidligere år betød bortvandring sydpå eller til Danmark en kraftig åreladning for danskheden, men i takt med de forbedrede uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder i Sydslesvig er bortvandringen nu stærkt reduceret.

I øvrigt har Sydslesvigsk Forening stærkere end hithil præciseret, at dens fornemste opgave er at pleje og fremme det danske sprog i Sydslesvig. Det kommer til udtryk i en ændring af foreningens formålsparagraf, i hvilken de nationale frisere, der samarbejder med de danske sydslesvigere, ikke længere er nævnt.

I år har organisationen kun startet ét anlægsbyggeri. Det drejer sig om det danske kulturcenter i marskbyen Husum, der realiseres efter en ventetid på mere end 20 år. Centret skal rumme en teater- og koncertsal med 360 pladser og stå til rådighed for danske fra hele vestkystområdet. Grænseforeningen vil skaffe en del af midlerne til byggeriet, der vil koste mere end 4 mill. kr. Samtidig har man kunnet fuldføre bygningen af 16 pensionistboliger til dansksindede i Slesvig by. Dette projekt er finansieret uden en eneste øre i tilskud fra den danske stat. Af de 2,5 mill. kr., byggeriet har kostet, har danske slesvigere selv skaffet ca. 80.000 kr.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU) har betydelige økonomiske problemer i øjeblikket. Ikke alene kører man med et stort underskud på driftsregnskabet for kursus- og lejrskolehjemmet Christianslyst, men det kniber også med at få færdiggjort det såkaldte Foreningernes Hus i Flensborg-forstaden Engelsby. Her fik man i første omgang løfte om et byggetilskud fra Bonn på 1,6 mill. kr. På grund af kompetencestridigheder mellem to ministerier blev beløbet pludselig reduceret til 920.000 kr. Da delstaten Slesvig-Holsten afslog at dække differencen, har man måttet skære stærkt ned i projektet.

For SdU's vedkommende er regeringens sparebestræbelser resulteret i, at man har vedtaget at lukke fritidshjemmet på Stuhrs Allé i Flensborg fra 1. september 1975. Kun herved har man kunnet få statsmidler til færdiggørelse af Engelsby-byggeriet. Herefter vil tallet på danske fritidshjem være nedskåret til 9.

Gennem flere år har SdU bestræbt sig på at blive mere økonomisk selvhjulpne, og på dette område kan der påny noteres fremskridt. I det svundne arbejdsår skaffede man 1,6 mill. kr. i form af egne ydelser, ca. en halv mill. mere end året før. Der foreligger adskillige eksempler på, at danske ungdomsforeninger har kunnet løse opgaver helt uden hjælp. Således har medlemmerne af Flensborg danske Yachtklub præsteret at bygge en 300 meter lang bådebro ud i Flensborg fjord. Efter at klubben havde investeret 200.000 kr. i køb af materialer, sled de danske sejlere i mere end 10.000

*Flensborgs danske Yachtklub - 300 meter selvbygget bådebro
til 1 million kroner*

arbejdstimer med byggeriet. I dag repræsenterer den færdige bro en værdi af ca. 1 mill. kr.

Ungdomsforeningerne, som i 1973 kunne fejre 50 års jubilæum, kan glæde sig over en ny fremgang i medlemstal og en øget aktivitet i idrætsklubberne. De 63 tilsluttede foreninger har i dag et medlemstal på 8.462 mod 8.365 sidste år. Det drejer sig om det største medlemstal siden 1950.

